

Tillgången till handlingar för brottsutredare

En rättsvetenskaplig studie av beslag
med husrannsakan, myndigheters
utlämnandeskyldighet samt editions-
och exhibitionsplikt

MATTIAS HJERTSTEDT

IUSTUS FÖRLAG

Innehållsförteckning

FÖRORD.....	I 5
FÖRKORTNINGAR	I 9
DEL I. UTGÅNGSPUNKTER	23
I INLEDANDE UTGÅNGSPUNKTER	25
1.1 Problembakgrund och relevans.....	25
1.2 Syfte, avgränsningar och inriktning.....	28
1.2.1 Aktuella aktörer	32
1.3 Begrepp.....	34
1.3.1 Begreppen tvångsmedel och rättighetsintrång	34
1.3.2 Handlingsbegreppet och begrepp rörande instituten	39
1.4 Tidigare forskning och forskningsbehov	41
1.5 Metod.....	43
1.5.1 Rättsdogmatisk metod	45
1.5.2 Jämförande metod	48
1.6 Material	52
1.6.1 Förarbeten	53
1.6.2 Domstolsavgöranden	55
1.6.3 JO-avgöranden	56
1.6.4 Doktrin	57
1.6.5 Andra rättskällor.....	58
1.6.6 Sammanfattande synpunkter	58
1.7 Disposition	59
2 LAGSTIFTNING: UTFORMNING, TOLKNING OCH PROBLEMANALYS.....	60
2.1 Allmänt om kriterier för god lagstiftning.....	60
2.1.1 Fullers kriterier för rättens inre och yttre moral.....	62
2.1.2 Wahlgrens kriterier för legitim och rationell lagstiftning.....	63
2.1.3 Christensens kriterier för lagstiftningskvalitet.....	64
2.2 Utformning av lagstiftning: Utgångspunkter för undersökningen....	65
2.2.1 Balans mellan motstående intressen	67

2.2.2	Begriplighet	72
2.2.3	Koherens	73
2.3	Lagtolkning.....	76
2.3.1	Tolkningsmetoder.....	77
2.3.2	Tolkningsregler	79
2.3.3	Tolkningsgrepp	80
2.3.4	Sammanfattande synpunkter	82
2.4	Regelkollisioner.....	82
2.4.1	Begreppet regelkollision	82
2.4.2	Lösning av regelkollisioner.....	84
2.4.3	Subsidiaritetsregler i RB.....	89
2.5	Problem och lösningsstrategier	92
2.5.1	Problem med lagstiftning.....	93
2.5.2	Lösningsstrategier	94
2.6	Sammanfattande diskussion: Den närmare användningen av de utvecklade verktygen	97
3	INTRESSEAVVÄGNINGAR: FUNKTIONER, RÄTTIGHETER OCH PRINCIPER	100
3.1	Intresseavvägningar och betydelsen av olika rättighetsregler.....	100
3.1.1	Betydelsen av RF 2 kap.....	102
3.1.2	Betydelsen av EKMR.....	104
3.1.3	Betydelsen av EU-rättens rättighetsskydd.....	106
3.2	Intressen (I): Straffprocessuella funktioner.....	109
3.2.1	Klarläggande av sanningen.....	110
3.2.2	Andra straffprocessuella funktioner	112
3.2.3	Sammanfattande diskussion	114
3.3	Intressen (II): Grundläggande rättigheter	115
3.3.1	Rätten till integritet	116
3.3.2	Yttrandefrihet	119
3.3.3	Rätten till egendom	121
3.3.4	Rätten till rättvis rättegång och effektivt rättsmedel	123
3.4	Intressenas avvägning: Principer och avvägningsregler	124
3.4.1	Allmänna processrättsliga principer.....	126
3.4.2	Principer för förundersökningen	128
3.4.3	Tvångsmedelsprinciper	129
3.4.4	Avvägningsregler i RF och EKMR	130
3.4.5	Utformning av rättighetsinskränkande lagstiftning.....	133
3.5	Sammanfattande diskussion: Formulering av hypoteser för den kartläggande undersökningen.....	134

4	EUROPADOMSTOLENS RÄTTSPRAXIS	137
4.1	Allmänt om Europadomstolens rättspraxis	137
4.1.1	Europadomstolens praxis som rättskälla	138
4.1.2	Användning och urval av Europadomstolens praxis	140
4.2	Rätten till integritet.....	142
4.2.1	Allmänt om artikel 8.....	142
4.2.2	Integritetsskydd vid beslag och husrannsakan	145
4.2.3	Integritetsskydd vid myndigheters utlämnande av information	153
4.2.4	Integritetsskydd vid editionsliknande förfaranden.....	156
4.3	Yttrande- och informationsfrihet	157
4.3.1	Allmänt om artikel 10.....	157
4.3.2	Allmänt om yttrandefrihetsskydd vid beslag och husrannsakan.....	159
4.3.3	Källskyddet.....	161
4.3.4	Rätten att erhålla information.....	164
4.4	Rätten till egendom.....	166
4.4.1	Allmänt om artikel 1 i första tilläggsprotokollet	167
4.4.2	Egendomsskydd vid beslag.....	169
4.5	Rätten till rättvis rättegång och effektivt rättsmedel.....	174
4.5.1	Allmänt om artikel 6 och tvångsåtgärder.....	175
4.5.2	Skyddet mot självinkriminering	176
4.5.3	Artikel 6 och myndigheters utlämnande av handling	178
4.5.4	Sambandet med artikel 8	179
4.5.5	Artikel 13	180
4.6	Sammanfattande diskussion: Klarhet, prioritet och faktorer	184
 DEL II. REGELVERKEN		 191
5	BESLAG	193
5.1	Allmänt om beslag	193
5.1.1	Funktioner.....	194
5.1.2	Grundläggande rättigheter	195
5.1.3	Intresseavvägningar	197
5.1.4	Historisk utveckling.....	199
5.2	Förutsättningar för beslag.....	201
5.2.1	Föremål eller skriftlig handling	202
5.2.2	Betydelse för utredning av brott.....	204
5.2.3	Tillgänglighet	206
5.2.4	Behovs- och proportionalitetsavvägning.....	208

5.3	Undantag från beslag.....	212
5.3.1	Vissa sekretessbelagda uppgifter	212
	<i>Särskilt om läkarsekretessen.....</i>	<i>215</i>
	<i>Särskilt om advokatsekretessen.....</i>	<i>220</i>
	<i>Särskilt om källskyddet.....</i>	<i>226</i>
5.3.2	Vissa meddelanden	230
5.3.3	Försändelser hos post- och telebefordringsföretag.....	232
5.4	Förfarandet vid beslag	234
5.4.1	Initiativtagare och beslutsfattare.....	235
5.4.2	Prövning.....	238
5.4.3	Verkan	241
5.4.4	Verkställighet.....	242
	<i>Särskilt om undersökning av beslagsobjekt.....</i>	<i>244</i>
	<i>Särskilt om undersökning av elektroniska beslagsobjekt.....</i>	<i>246</i>
	<i>Särskilt om kopiering av beslagsobjekt.....</i>	<i>247</i>
5.4.5	Möjligheter att angripa beslut	250
5.4.6	Ersättning.....	252
5.5	Alternativa förfaranden till beslag.....	254
5.5.1	Formlöst omhändertagande vid samtycke m.m.	255
5.5.2	Läsning och kopiering	258
5.6	Förhållandet till annan lagstiftning: Fallet telelagen.....	259
5.6.1	Allmänt om gamla telelagen.....	260
5.6.2	Kollisionsproblematik i praxis: JO 1997/98 s. 47	261
5.6.3	Kollisionsproblematik i praxis: RH 1999:97	262
5.6.4	Analys av fallen.....	262
5.6.5	Sentida lagstiftningsförslag och lagstiftningsåtgärder	266
5.7	Sammanfattande diskussion	267
5.7.1	Avvägningar.....	267
5.7.2	Klarhet	271
5.7.3	Koherens	272
6	REELL HUSRANNSAKAN	274
6.1	Allmänt om reell husrannsan	274
6.1.1	Funktioner.....	275
6.1.2	Grundläggande rättigheter.....	276
6.1.3	Intresseavvägningar.....	277
6.1.4	Historisk utveckling.....	278
6.2	Förutsättningar för reell husrannsan hos skäligen misstänkt.....	280
6.2.1	Hus, rum eller slutet förvaringsställe	281
6.2.2	Misstanke om fängelsebrott	289

6.2.3	Hos skäligen misstänkt person	290
6.2.4	Behovs- och proportionalitetsavvägning.....	292
6.3	Förutsättningar i särskilda fall	295
6.3.1	Reell husrannsakan hos annan än skäligen misstänkt	295
6.3.2	Reell husrannsakan i allmänt tillgängliga lokaler	299
6.3.3	Reell husrannsakan i lokaler använda av kriminella grupper.....	300
6.3.4	Reell husrannsakan vid samtycke	303
6.4	Förfarandet vid reell husrannsakan	307
6.4.1	Initiativtagare och beslutsfattare.....	308
6.4.2	Beslutens utformning och innehåll	312
6.4.3	Verkan	315
6.4.4	Verkställighet	315
	<i>Särskilt om gränsdragningen mot beslag.....</i>	<i>317</i>
6.4.5	Möjligheter att angripa beslut	318
6.5	Förhållandet till annan lagstiftning: Fallet biobankslagen	320
6.5.1	Allmänt om biobankslagen	320
6.5.2	Kollisionsproblematik i praxis: Anna Lindh-utredningen..	321
6.5.3	Kollisionsproblematik i praxis: Styckmordsutredningen....	322
6.5.4	Analys av fallen.....	323
6.5.5	Förslag till ändringar av biobankslagen	326
6.6	Sammanfattande diskussion	327
6.6.1	Avvägningar.....	327
6.6.2	Klarhet	331
6.6.3	Koherens	332
7	MYNDIGHETERS UTLÄMNANDESKYLDIGHET: HANDLINGSOFFENTLIGHET OCH INFORMATIONSSKYLDIGHET	334
7.1	Allmänt om handlingsoffentlighet och informationsskyldighet.....	334
7.1.1	Reglernas funktioner.....	336
7.1.2	Grundläggande rättigheter	339
7.1.3	Intresseavvägningar	341
7.1.4	Historisk utveckling TF	343
7.1.5	Historisk utveckling OSL	344
7.2	Handlingsoffentlighet enligt TF: Förutsättningar och undantag....	347
7.2.1	Handling.....	350
7.2.2	Myndighet och därmed jämställda organ	352
7.2.3	Förvaring.....	356
7.2.4	Identifikation.....	358
7.2.5	Särskilt om handlingar med privat innehåll.....	360

7.2.6	Handlingar som inte anses som allmänna	362
7.3	Informationsskyldighet enligt OSL: Förutsättningar och undantag.....	365
7.3.1	Förutsättningar	366
7.3.2	Undantag.....	367
7.3.3	Förhållandet till handlingsoffentligheten enligt TF	368
7.4	Sekretess.....	369
7.4.1	Sekretessens grunder	370
7.4.2	Sekretessens innebörd	371
7.4.3	Sekretess gentemot andra myndigheter	372
7.4.4	Sekretessens räckvidd.....	373
7.4.5	Sekretessens styrka	374
7.4.6	Sekretessens varaktighet	376
7.5	Sekretessbrytande regler vid misstanke om brott.....	377
7.5.1	Uppgift som angår misstanke om brott.....	378
7.5.2	Brott av viss svårhetsgrad	382
7.5.3	Sammanfattande slutsatser	383
7.6	Övriga sekretessbrytande regler	384
7.6.1	Nödvärdigt utlämnande.....	385
7.6.2	Regeringens och riksdagens dispensmöjligheter.....	386
7.6.3	Brott i tjänsten.....	388
7.6.4	Generalklausulen	389
7.6.5	Uppgiftsskyldighet.....	392
7.6.6	Samtycke	393
7.7	Förfarandet vid utlämnande av handling.....	395
7.7.1	Initiativtagare och beslutsfattare.....	397
7.7.2	Prövning.....	399
7.7.3	Verkan	402
7.7.4	Möjligheter att angripa beslut	404
7.8	Sammanfattande diskussion	407
7.8.1	Avvägningar.....	408
7.8.2	Klarhet	411
7.8.3	Koherens	412
8	STRAFFPROCESSUELL EDITIONS- OCH EXHIBITIONSPLIKT.....	414
8.1	Allmänt om straffprocessuell editions- och exhibitionsplikt.....	414
8.1.1	Funktioner.....	416
8.1.2	Grundläggande rättigheter	418
8.1.3	Intresseavvägningar.....	421
8.1.4	Historisk utveckling.....	423

8.2	Förutsättningar för straffprocessuell editionsplikt: Privata handlingar.....	425
8.2.1	Skriftligt bevis.....	427
	<i>Särskilt om gränsdragningen mot vittne och sakkunnig</i>	429
	<i>Sammanfattande analys</i>	433
8.2.2	Relevans och effektivitet.....	434
8.2.3	Skäligen misstänkt person.....	436
8.2.4	Innehav.....	439
8.2.5	Identifikation.....	441
8.2.6	Behovs- och proportionalitetsavvägning.....	443
8.3	Undantag från straffprocessuell editionsplikt: Privata handlingar.....	448
8.3.1	Den misstänkte och honom närstående.....	450
8.3.2	Vissa sekretessbelagda uppgifter.....	451
	<i>Särskilt om källskyddet</i>	451
8.3.3	Uppgift om brottslig eller vanärande handling.....	453
8.3.4	Yrkeshemligheter m.m.....	454
8.3.5	Minnesanteckningar.....	457
8.4	Förfarandet vid edition av privat handling.....	458
8.4.1	Initiativtagare och beslutsfattare.....	459
8.4.2	Prövning.....	460
8.4.3	Verkan.....	464
8.4.4	Verkställighet.....	465
8.4.5	Möjligheter att angripa beslut.....	466
8.4.6	Ersättning.....	467
8.5	Edition av allmän handling.....	470
8.5.1	Förutsättningar.....	470
8.5.2	Undantag.....	473
8.5.3	Förfarande.....	474
8.6	Exhibitionsplikt.....	477
8.7	Förhållandet till annan lagstiftning: Fallet bankrörelselagen.....	480
8.7.1	Allmänt om bankrörelselagen.....	481
8.7.2	Kollisionsproblematik i praxis: RH 1997:46.....	481
8.7.3	Sentida lagändringar.....	483
8.8	Sammanfattande diskussion.....	484
8.8.1	Avvägningar.....	484
8.8.2	Klarhet.....	489
8.8.3	Koherens.....	490

DEL III. SLUTSATSER.....	491
9 JÄMFÖRELSELER MELLAN REGELVERKEN	493
9.1 Regelverkens förenlighet med varandra	493
9.2 Allmänna jämförelser	496
9.2.1 Funktioner.....	496
9.2.2 Grundläggande rättigheter	497
9.2.3 Intresseavvägningar.....	499
9.2.4 Historisk utveckling.....	501
9.3 Tillgången till privata handlingar	502
9.3.1 Förutsättningar	502
9.3.2 Undantag.....	506
9.3.3 Förfarande	508
9.3.4 Sammanfattande diskussion: Användningen av instituten	512
9.4 Tillgången till handlingar hos myndigheter	514
9.4.1 Förutsättningar	514
9.4.2 Undantag.....	516
9.4.3 Förfarande	520
9.4.4 Sammanfattande diskussion: Användningen av instituten	523
9.5 Betydelsen av samtycke	525
9.6 Sammanfattande diskussion: Editionsplikt – ett bortglömt straffprocessuellt institut?	527
10 PROBLEMANALYS	530
10.1 Problembild och tänkbara lösningar:	
Några jämförelser	530
10.1.1 Jämförelser beträffande problembilden.....	530
10.1.2 Jämförelser beträffande tänkbara lösningar.....	533
10.2 Ett oklart handlingsbegrepp i RB	535
10.2.1 Sammanfattning av problembilden	535
10.2.2 Tänkbara lösningar på problemen.....	536
10.3 Ett oklart anförtraendebegrepp i RB	539
10.3.1 Sammanfattning av problembilden	539
10.3.2 Tänkbara lösningar på problemen.....	540
10.4 Bristande rättsliga prövningsmöjligheter vid beslag och reell husrannsakan	542
10.4.1 Sammanfattning av problembilden	542
10.4.2 Tänkbara lösningar på problemen.....	543

10.5	Bristande ersättningsmöjligheter då privata subjekt drabbas	545
10.5.1	Sammanfattning av problembilden	546
10.5.2	Tänkbara lösningar på problemen.....	547
10.6	Bristande rättssäkerhetsgarantier vid myndigheters utlämnande av handling	548
10.6.1	Sammanfattning av problembilden	548
10.6.2	Tänkbara lösningar på problemen.....	550
10.7	Oreglerat innehåll i beslut om reell husrannsakan	553
10.7.1	Sammanfattning av problembilden	554
10.7.2	Tänkbara lösningar på problemen.....	554
10.8	Ett inkoherent förhållande till speciallagstiftning.....	555
10.8.1	Sammanfattning av problembilden	556
10.8.2	Tänkbara lösningar	558
10.9	Sammanfattande diskussion: Ett kraftfullare editionsinstitut som lösning?	559
10.9.1	Sammanfattning av problembilden	560
10.9.2	Tänkbara lösningar	561
II	AVSLUTANDE REFLEKTIONER	564
11.1	Undersökningens resultat och grundantagandenas betydelse	564
11.1.1	Den kartläggande undersökningen.....	565
11.1.2	Den kritiska och konstruktiva undersökningen.....	568
11.2	Undersökningens nyhetsvärde och graden av generaliserbarhet.....	570
11.2.1	Den teoretiska ansatsen.....	571
11.2.2	Europakonventionens rättspraxis	574
11.2.3	Jämförelsen mellan regelverken	575
11.3	Framtida forskning.....	575
11.3.1	Kompletterande undersökningar.....	575
11.3.2	Nya undersökningar	577
SUMMARY		579
KÄLLFÖRTECKNING.....		591